

Κ. ΛΑΖΑΡΙΔΗ

ΤΟ ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΑΜΦΙΠΟΛΗΣ

Κατά την πρώτη Αρχαιολογική Συνάντηση έγινε προσπάθεια μιας σύντομης αλλά σφαιρικής παρουσίασης της μορφής της ερευνημένης αρχαίας πόλης, της ένταξης του γυμνασίου στον πολεοδομικό ιστό με την επιλογή της συγκεκριμένης θέσης, του ρόλου που διεδραμάτισε, καθώς και του χρονικού της από το 1982 έως το 1987 ανασκαφής του μνημείου και των συμπερασμάτων της¹.

Όπως ήδη ανακοινώθηκε, ολοκληρώθηκε η ανασκαφή της παλαίστρας, η οποία έδωσε σημαντικότερες επιγραφές, καθώς και ενός κτίσματος, που είχε άμεση σχέση με τη λειτουργία της, το οποίο περιέκλειε δεξαμενές, που πιθανά χρησίμευαν σαν λουτρό. Επίσης ερευνήθηκε το σύστημα υδροδότησης του γυμνασίου από αγωγούς πήλινους, λαξευτούς στο φυσικό έδαφος, μολύβδινους, καθώς και ο μεγάλος κτιστός κεντρικός αποχετευτικός αγωγός.

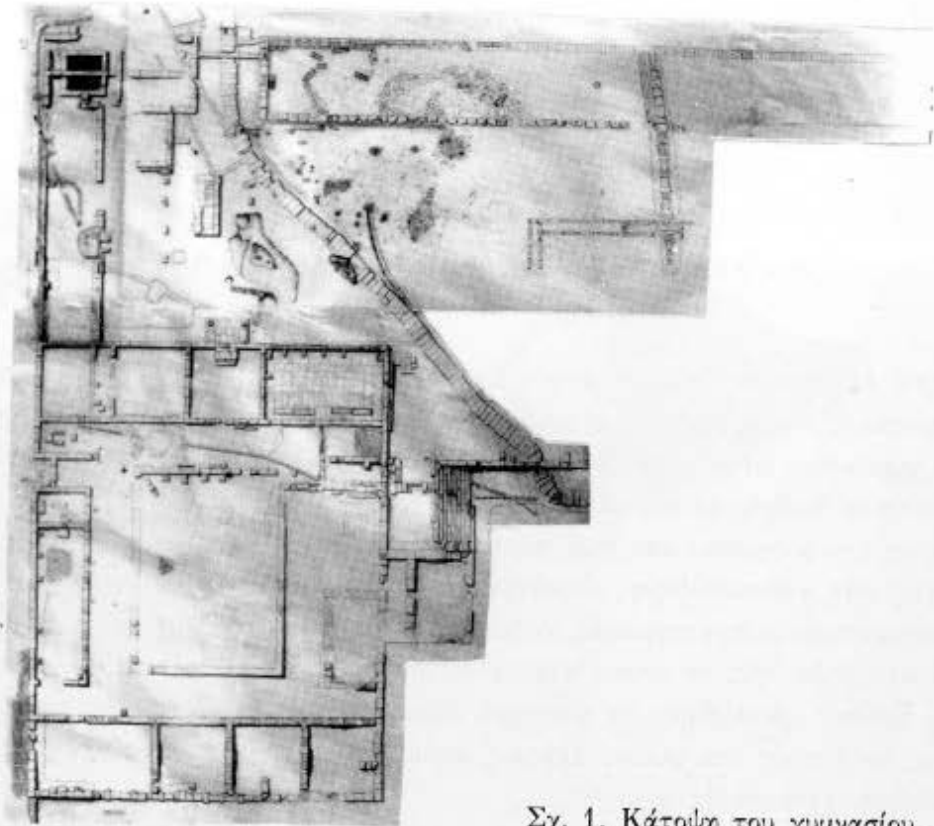
Το 1988² συνεχίστηκε η ανασκαφή του νέου κτιρίου, στα ΒΑ της παλαίστρας, σε μήκος 70 μ., ενώ δοκιμαστικές τομές έδειξαν ότι συνεχίζεται και πέραν των 120 μ. Επιβεβαιώθηκε λοιπόν ότι πρόκειται για τον ξυστό ή κατάστεγον δρόμον του γυμνασίου, στωικό οικοδόμημα μήκους συνήθως ενός σταδίου, για την εξάσκηση στο αγώνισμα του δρόμου με δυσμενείς καιρικές συνθήκες. Το κλειστό αυτό γυμναστήριο, έφερε σε όλο του το μήκος δρόμο από καθαρό χώμα συμπιεσμένο και ξυμένο λεία. Το εσωτερικό πλάτος των 7 μ. πρέπει να επέτρεπε την άνετη άθληση μάλλον 6 δρομέων. Ο ξυστός, δωρικού ρυθμού, διέσωσε αρχιτεκτονικά μέλη της στοάς, καθώς και του διαζώματος του θριγκού σε μια μεταγενέστερη εξωτερική κατασκευή, με μορφή μάλλον εξέδρας.

Επίσης, εξωτερικά της ΝΔ γωνίας του ξυστού, βρέθηκαν διάσπαρτες πέντε βάσεις τετράγωνα με διαμπερή κυκλική οπή, καθώς και τέσσερις κατασκευές από πήλινο σωλήνα ή μικρές πέτρες, οι οποίες πρέπει να χρησίμευαν για την ένθεση ξύλινων πασσάλων, που θα καθόριζαν σαφείς αποστάσεις. Ίσως αυτά τα κατάλοιπα να είναι ενδεικτικά για τον εντοπισμό υπαίθριας κατασκευής, σχετικής με την εκκίνηση των δρομέων. Συγκεκριμένα, παράλληλα με τον ξυστό δρόμο πρέπει να υπήρχε η παραδρομίδα ή έξω δρόμος, που οριζόταν από την άφεση και το τέρμα, για την εξάσκηση στο αγώνισμα του δρόμου με ευμενείς καιρικές συνθήκες.

Τέλος συνεχίστηκε η έρευνα ανάμεσα στα κτίρια, στην περιοχή του βωμού και

1. ΠΑΕ 1982-1986. Έργο 1987. Μνήμη Δ. Λαζαρίδη, Πόλις και Χώρα στην Αρχαία Μακεδονία και Θράκη, 1986. Αρχαιολογικό Έργο στη Μακεδονία και Θράκη, 1, 1987.

2. Εξαιτίας της διατήρησης προτεραιότητας των επιστημονικών δικαιωμάτων της Αρχαιολογικής Εταιρείας, βλ. λεπτομερή αναφορά των συμπερασμάτων της ανασκαφής στο Έργον 1988 και στα Π.Α.Ε.

Σχ. 1. Κάτοψη του γυμνασίου.

των βάσεων με τους σιδερένιους κρίκους, πιθανά για δέσιμο ζώων, καθώς και η αποκάλυψη αποθετών γεμάτων με κατάλοιπα θυσιών και συμποσίων, πιθανότατα προς τιμή των προστατών του αθλητισμού θεών — Ερμή και Ηρακλή — που η λατρεία τους είναι βεβαιωμένη και επιγραφικά.

Τα γυμνάσια εκτός από αθλητικά ιδρύματα και εκπαιδευτήρια διανόησης ήταν και κέντρα πολιτικά και θρησκευτικά. Η ανασκαφή του γυμνασίου της Αμφίπολης αποδεικνύει σταδιακά ότι ήταν ένα σημαντικό δημόσιο κτιριακό συγκρότημα (Σχ. 1), που λειτουργούσε με ακτινοβολία από τον 4ο αι. π.Χ. έως το 2ο αι. μ.Χ.

Θεσσαλονίκη
Εφορεία Κλασικών Αρχαιοτήτων

Καλλιόπη Δ. Λαζαρίδη

THE GYMNASIUM OF AMPHIPOLIS

by K. LAZARIDI

The excavation of the Gymnasium of Amphipolis yielded the palaestra and a building containing cisterns and baths, as well as the water supply and the drainage system of the buildings. The discovery of the xystus was continued, while there is evidence for a paradromis. Finally, the research of the wells around the altar revealed that sacrifices and symposia were carried out in this area. The Gymnasium is an important public building dated from the 4th century B.C. to the 2nd century A.D.

O. PICARD

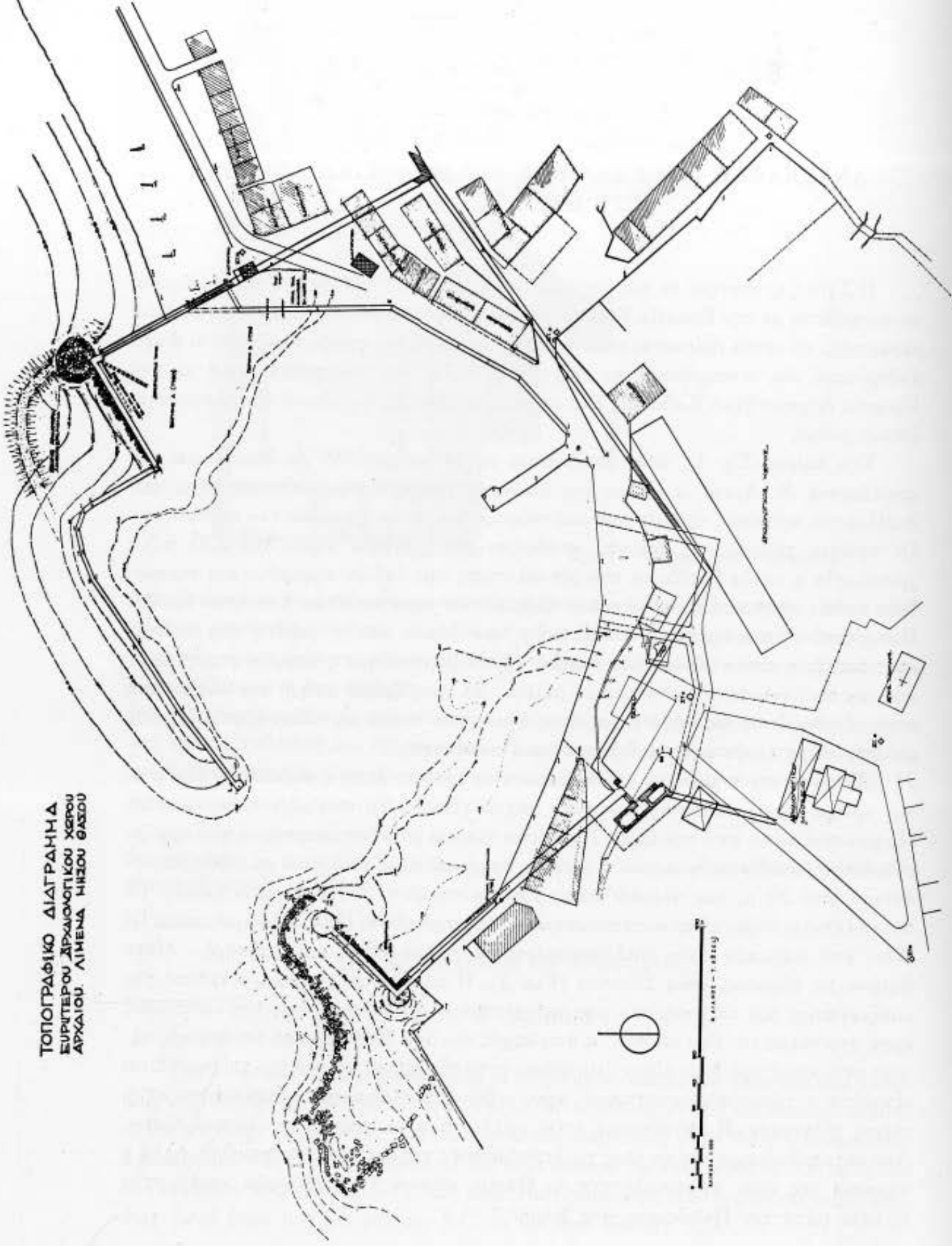
ΑΝΑΣΚΑΦΕΣ ΤΗΣ ΓΑΛΛΙΚΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ
ΣΤΗ ΘΑΣΟ ΤΟ 1988

Η Σχολή εργάστηκε σε τρεις χώρους: συνεχίσαμε τις έρευνες στο αρχαίο λιμάνι, σε συνεργασία με την Εφορεία Εναλίων, ολοκληρώσαμε την ανασκαφή σε εργαστήριο κεραμικής, το οποίο βρίσκεται στην νοτιοδυτική ακτή του νησιού που λέγεται Φαρί, καθαρίσαμε και συντηρήσαμε το τείχος της πόλης, σε συνεργασία τώρα με την Εφορεία Αρχαιοτήτων Καβάλας. Στο μουσείο οι μελέτες του υλικού προχώρησαν με έντονο ρυθμό.

Στο λιμάνι (Σχ. 1), όπου δουλεύουμε με την αρχαιολόγο Α. Σίμωσι και τον αρχιτέκτονα Ν. Λιάνό, ο μώλος της κλασικής εποχής ξαναχρησιμοποιήθηκε σαν θεμέλιο του νεότερου, πράγμα που μας γνωρίζει τις γενικές γραμμές του σχεδίου του. Οι πρώτες χρονιές της έρευνας απόδειξαν ότι χτίστηκε γύρω στο 330 π.Χ., χρονολογία η οποία βασίζεται στη χρονολόγηση των λαβών αμφορέων και κεραμιδιών καθώς και του αρκετά μεγάλου αριθμού των σφραγισμάτων που έχουν βρεθεί. Προχώρησε η συστηματική αποτύπωση των δόμων και η μελέτη του τρόπου κατασκευής η οποία είναι πολύ τυπική. Έτσι βεβαιώθηκε η ύπαρξη στρογγυλών πύργων στις γωνιές του ανατολικού μώλου. Δε γνωρίζουμε ακόμη την κατάσταση στην είσοδο, όπου ως τώρα ο μεγάλος όγκος των πεσμένων λίθων εμπόδιζε κάθε μελέτη· τώρα έχουν μεταφερθεί από τους ανασκαφείς.

Αλλά το πιο σημαντικό αποτέλεσμα των ερευνών ήταν η ανακάλυψη έξω από τον κλασικό μώλο ενός αρχαιότερου τοίχου (Εικ. 1-2), που είχε ολοκληρωτικά εξαφανιστεί κάτω από την άμμο. Πρόκειται για μια επιμήκη κατασκευή που αρχίζει στη δυτική είσοδο του κλασικού λιμανιού, προχωρεί προς τα δυτικά σε μήκος περισσότερο από 20 μ. και περνάει κάτω από το τσιμέντο του σημερινού μώλου. Οι αλληπάλληλοι δόμοι είναι κατασκευασμένοι από σχιστόλιθο (Εικ. 3) και μάρμαρο. Οι λίθοι από μάρμαρο είναι επεξεργασμένοι με πολλή τέχνη και προσοχή. Ήταν δεμένοι με γόμφους, ίσως ξύλινους (Εικ. 4). Η μορφή των γόμφων, ο τρόπος της επεξεργασίας και τα ευρήματά μας επιτρέπουν να χρονολογήσουμε την κατασκευή αυτή στο τέλος του 6ου αι. π.Χ. ή στις αρχές του 5ου. Είναι φανερό ότι μερικές πέτρες στον ψηλότερο δόμο είχαν γλιστρήσει στην εξωτερική πλευρά του τοίχου. Έτσι εξηγείται η τελευταία καταστροφή, αφού η θάλασσα διάβρωσε τα θεμέλιά του και ο τοίχος γλίστρησε. Η καταστροφή έγινε μάλλον πριν να κτιστεί το κλασικό λιμάνι. Δεν καταλαβαίνουμε ακόμη όλες τις λεπτομέρειες της αρχαϊκής κατασκευής, αλλά η σημασία της είναι αναμφισβήτητη: οι Θάσιοι κτίσανε το αρχαιότερο λιμάνι στην Ελλάδα μετά τον Πολυκράτη στη Σάμο.

ΤΟΠΟΓΡΑΦΙΚΟ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ
ΕΥΡΥΤΕΡΟΥ ΔΡΥΧΑΛΟΠΟΤΙΚΟΥ ΧΩΡΟΥ
ΑΡΧΑΙΟΥ ΛΙΜΕΝΑ ΗΙΣΙΟΥ ΘΑΣΣΟΥ

Ας σημειώσουμε ότι πάρα πολλά μάρμαρα βρίσκονται κάτω από τη θάλασσα, όπως π.χ. μια άγκυρα, μια βάση και διάφορα αρχιτεκτονικά μέλη.

Να πάμε τώρα στο Φαρί, όπου αποκαλύψαμε με την αρχαιολόγο Κ. Περιστέρα ένα ολοκλήρο εργαστήριο κεραμικής, με δυο κλιβάνους, ένα πολύ ενδιαφέρον σύνολο δεξαμενών και πάρα πολλά δείγματα της παραγωγής του κεραμέα. Οι κλίβανοι δεν είναι καλά διατηρημένοι, αφού η θόλος έπρεπε να καταστραφεί μετά από κάθε ψήσιμο (Εικ. 5). Το σχέδιό τους είναι απλό, σε σχήμα αχλαδιού. Πιο σημαντικές είναι οι κατασκευές για το νερό και την επεξεργασία του πηλού. Η ψηλότερη δεξαμενή είναι επιχρισμένη με άσπρο υδραυλικό κονίαμα. Πρόκειται μάλλον για μια στέρνα, μολονότι δε βρήκαμε κανένα σωλήνα ή κάτι που να μαζεύει και να φέρνει μέσα τα νερά. Από εκεί πάντως έτρεχε το νερό προς μία άλλη δεξαμενή, στρωμένη με βότσαλα, με δυο μικρούς λάκκους, προς τα κάτω (Εικ. 6). Σύμφωνα με ένα σύγχρονο παραδοσιακό εργαστήριο στη Θάσο, σε αυτό το μέρος γινόταν ο καθαρισμός και η επεξεργασία του πηλού. Μπροστά, υπάρχει ένα τετράγωνο, πάλι στρωμένο με βότσαλα, μισοκαταστρεμμένο. Δεν ξέρουμε αν πρόκειται για μία άλλη δεξαμενή ή για άνδρηρο που χρησίμευε για εργασία (Εικ. 7-8)*.

Στα τέσσερα χρόνια η ανασκαφή έδωσε ένα τεράστιο όγκο οστράκων από όλη την παραγωγή του εργαστηρίου: μελαμβαφείς κρατήρες, όλπες, οινοχόες και ένα ιδιαίτερα μεγάλο αριθμό των τυπικών θασιακών σχημάτων, δηλαδή λεκάνες, σκύφους και κύλικες. Το κόσμημά τους είναι πολύ απλό: περιορίζεται σε κύκλους και γραμμές. Βρήκαμε ένα μόνο ζωγραφισμένο κομμάτι, που παριστάνει δυο κόκκορες. Οι καλοί ζωγράφοι της Θάσου δεν εργάστηκαν στο Φαρί.

Ακόμη δυο παρατηρήσεις. Είναι δύσκολο να προσδιορίσουμε με ακρίβεια τη διάρκεια της δραστηριότητας του εργαστηρίου. Περιορίζεται περίπου σε μισό αιώνα, στο δεύτερο μισό του 6ου αι. π.Χ. σύμφωνα με μερικά στοιχεία. Το σημαντικό είναι ότι σε όλη αυτή τη διάρκεια, οι κεραμείς έφτιαχναν συνέχεια τα ίδια σχήματα, τα ίδια προφίλ, χωρίς καμιά αισθητή εξέλιξη. Δεύτερο, οι αρχαιολόγοι έχουν συνηθίσει να χρησιμοποιούν σαν κριτήριο τον πηλό για να ταυτίζουν τα διάφορα εργαστήρια. Στο Φαρί χρησιμοποίησαν συγχρόνως διαφόρους πηλούς. Έχουμε έτσι την ευκαιρία να διαπιστώσουμε τι σημαίνει στην πραγματικότητα ο όρος κεραμικό εργαστήριο.

Τελειώνοντας, θα ήθελα να σας παρουσιάσω ένα ανέκδοτο νόμισμα αυτοκρατορικής εποχής, που έχει βρεθεί στη θασιακή αγορά. Παριστάνει στην πρόσθια όψη ένα μεταθανάτιο πορτρέτο του Divo Augusto, με ένα ακτινωτό στεφάνι και στην οπίσθια όψη έναν ιππέα ο οποίος μοιάζει με το λεγόμενο θράκα ιππέα. Η επιγραφή, την οποία ο φίλος μου Ι. Τουράτσογλου με βοήθησε να διαβάσω, γράφει στα λατινικά HEROI AULONITE. Κάτω από τον ιππέα βλέπουμε RPCP, δηλαδή Res Publica Coloniae Philippensis. Είναι η πρώτη βεβαιωμένη νομισματική παρουσία αυτού του ήρωα (Εικ. 10).

Αθήνα,
Γαλλική Αρχαιολογική Σχολή

Olivier Picard

* Βρήκαμε και πάρα πολλά κεραμείδια, μερικά σε δεύτερη χρήση (Εικ. 9).

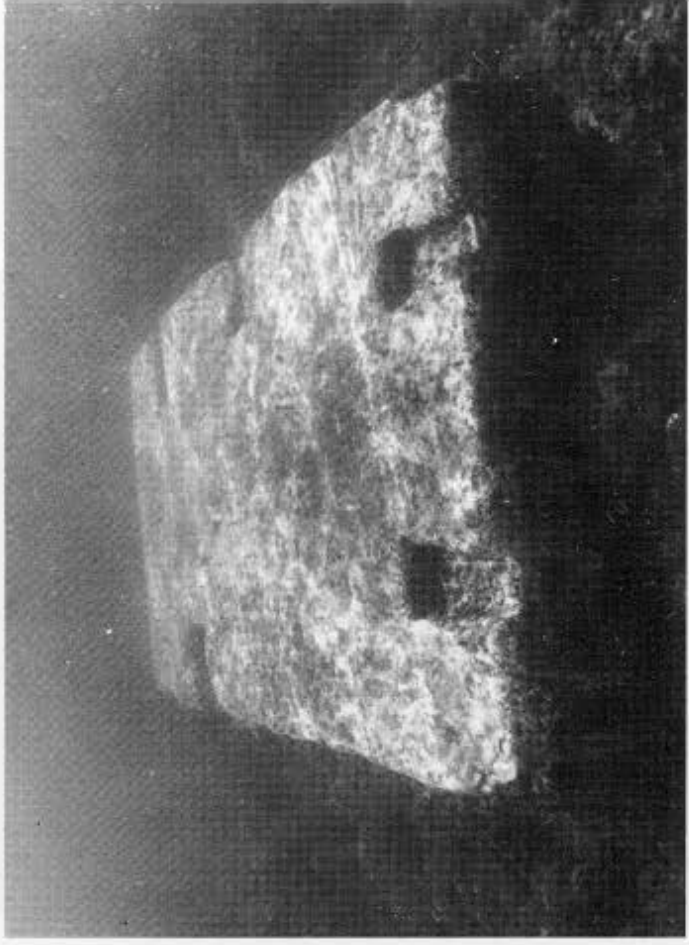
FOUILLES DE L'ÉCOLE FRANÇAISE À THASOS EN 1988

par O. PICARD

Les recherches dans le port de Thasos ont montré que le port antique réutilisé à l'époque moderne devait être construit vers 330. Mais il existait dès la fin du VIe siècle un môle, qui protégeait la partie Ouest du port.

On a achevé la fouille d'un atelier de potier de la deuxième moitié du VIe siècle, faite en collaboration avec l'Ephorie de Kavalla. De l'atelier sont conservés deux fours et surtout un système de bassins, dont le 1er était probablement une citerne et les autres des bassins pour le travail de la terre. Cette fouille a donné de nombreux renseignements sur ce qu'était réellement un atelier de potier.

Enfin on publie une monnaie inédite de Philippe qui porte pour la première fois l'image du Héros Aulonites.

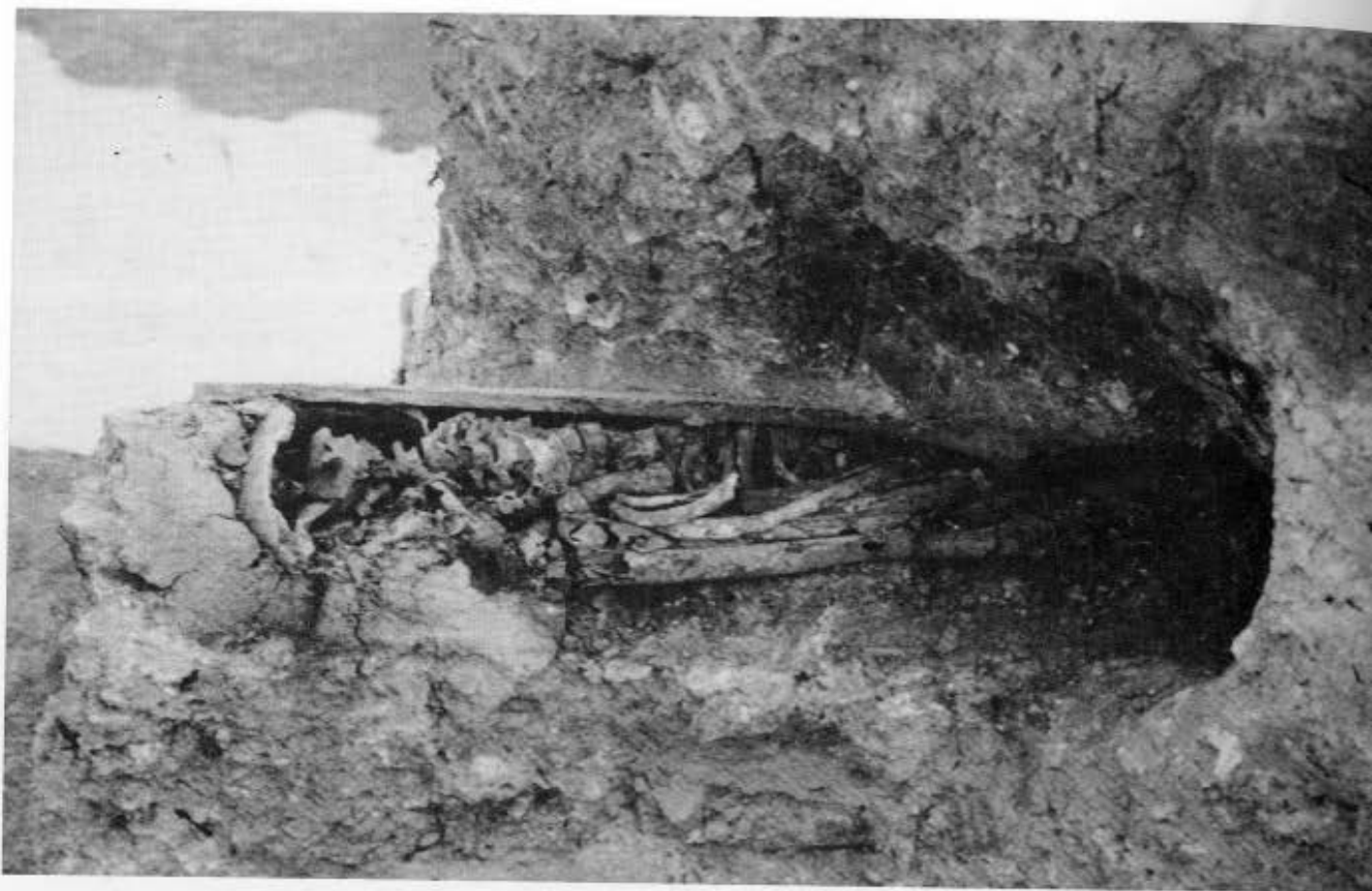
1, 2. Λιμάνι της Θάσου. Δόμοι του αρχαϊκού μώλου. 3. Μαρμάρινος λίθος με γόμφους του αρχαϊκού μώλου. 4. Σχιστόλιθος του αρχαϊκού μώλου.

5. Εργαστήριο κεραμικής στο Φαρί: κλίβανος. 6. Η δεύτερη δεξαμενή.

7, 8. Δεξαμενή ή άνδρηρο στρωμένο με βότσαλα.

9. Εργαστήριο στο Φαρί: τάφος. 10. Νόμισμα των Φιλίππων: ο Ήρωας Αυλωνίτης.